

Nr 309.

Av herr **Anderberg** m. fl., i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hushållningssällskapens organisation och verksamhet.*

I propositionen nr 172 till årets riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag till ändrade grunder för hushållningssällskapens organisation och fortsatta verksamhet. Då behovet av effektivare arbetsformer för hushållningssällskapens uppgifter länge varit påtagligt, är förslag i sådant hänseende att hälsa med tillfredsställelse. Emellertid synes Kungl. Maj:ts förslag till riktlinjer härutinnan icke så utformat, att det oförändrat bör vinna riksdagens bifall.

Hushållningssällskapen hava ursprungligen tillkommit såsom enskilda och lokala sammanslutningar bland jordbrukare, avsedda att bland dem verka för en rationellare jordbruksdrift, åstadkommen genom upplysnings- och undervisningsverksamhet, rådgivning, premieringar m. m. Efter hand ha statsmakterna lämnat nästan oavbrutet stegrade bidrag till genomförande av denna verksamhet samt därjämte åt sällskapen anförtrott att verkställa fördelning av statsstöd i form av lån och bidrag för främjande av jordbruksnäringens olika grenar. Trots att sällskapen sålunda i allt större utsträckning fått handhava betydande belopp av statsmedel, har sällskapens karaktär av enskilda sammanslutningar bibehållits. Detta måste ur allmänna synpunkter betraktas såsom otillfredsställande, och krav ha gång efter annan framkommit om att det allmänna skulle beredas större inflytande på sällskapens verksamhet. Hushållningssällskapsutredningen, på vilken propositionen i väsentliga stycken för övrigt bygger, hade i avsikt att i varje fall bredda underlaget för sällskapens organisation föreslagit, att medlemsskap i sällskapen skulle göras obligatoriskt för varje utövare av jordbruksnäringens olika grenar. Kungl. Maj:t har icke accepterat detta förslag, vars principiella innebörd och praktiska konsekvenser kunna starkt diskuteras. Kungl. Maj:t föreslår i stället, att den hittillsvarande ordningen skall i allt väsentligt bibehållas. De förändringar, som här föreslås, begränsa sig till bestämmelserna, att medlemsskap skall stå öppet för varje kommunalt röstberättigad inom sällskapets verksamhetsområde och att val av lantbruksombud och förvaltningsutskottsledamöter skall ske proportionellt.

Denna utvidgning av sällskapens medlemsunderlag kommer emellertid, om den genomföres, att sannolikt sakna praktisk betydelse, men kan antecknas såsom ett erkännande av att den nuvarande ordningen icke är tillfredsställande. Kravet på att det allmänna skulle beredas ett mot anslagsgivandet svarande inflytande i sällskapens ledningar kan sålunda icke sägas vara

i någon mån tillgodosett genom propositionens förslag på denna punkt. Storleken av de statliga anslagen till jordbruksnäringens främjande, vilkas fördelning lagts i sällskapens händer, har under senare tider avsevärt ökat och kommer sannolikt att under den tid, varunder den nu föreslagna organisationsformen avses att gälla, att ytterligare öka. Det kan dock knappast anses såsom rimligt och skäligt, att de organ, som handhava denna fördelningsverksamhet, även i fortsättningen skola ha formen av helt enskilda sammanslutningar.

Såsom i det föregående anförts bör kravet på ett annat och vidsträcktare samhällsinflytande på hushållningssällskapens organisation och verksamhet icke undanskjutas, därest en reform på detta område i nuvarande läge överbud taget skall genomföras. Ett sådant inflytande kan enligt vår uppfattning åstadkommas genom någon av i huvudsak följande tre metoder: för det första, helt eller delvis förstatligande av hushållningssällskapen och dess verksamhet, för det andra att kommunerna inom sällskapens område bereddes möjlighet att utse elektorer för val av sällskapens ledningar och för det tredje att landstingen bereddes möjlighet att utse visst antal ledamöter i hushållningssällskapens förvaltningsutskott. Den första utvägen synes oss mindre lämplig, då den skulle kunna komma att bortkoppla jordbrukarnas egna och mycket värdefulla insatser i sällskapens arbete och även medföra viss fara för byråkratisering. Vad den andra antydda utvägen angår skulle den visserligen medföra, att medborgarna inom sällskapens områden finge ett demokratiskt välgrundat medelbart inflytande på sällskapen, men betyda en måhända tungrodd omgång vid åstadkommande av elektorsförsamlingen. Den tredje anvisade utvägen återigen synes öppna möjligheter både för ett behörigt inflytande för de allmänna intressena och för smidiga arbetsformer. Landstingsområdena sammanfalla som regel med hushållningssällskapens. Landstingen utses på mest demokratiska sätt av de medborgare, vilka enligt propositionen skulle vara berättigade att såsom medlemmar ingå i sällskapen. Landstingen ha redan nu vidsträckt samarbete med hushållningssällskapen och anvisa på många håll betydande summor till sällskapens olika arbetsuppgifter. Slutligen bör erinras om att landstingens förvaltningsutskott som regel äro förlagda till samma orter som sällskapens, varför det erforderliga tekniska samarbetet mellan landsting och hushållningssällskap lätt kan ordnas.

Det är givet att då landstingsförsamlingarna så omedelbart framgått ur länsbefolkningens val skulle i deras händer kunna läggas att verkställa val av hushållningssällskapens ledningar i deras helhet. Därigenom skulle emellertid måhända de enskilda jordbrukarnas intresse för och insatser i sällskapens arbete komma att obehörigen skjutas åt sidan. Fördenskull borde organisationsfrågan så lösas, att de av sällskapens medlemmar utsedda lantbruksombuden och landstingsförsamlingarna finge lika inflytande på valet av förvaltningsutskott. Därutöver kunde det allmännas inflytande accentueras genom att Kungl. Maj:t utsåge ordförande i förvaltningsut-

skottet. I ett förvaltningsutskott om exempelvis elva ledamöter skulle landstinget alltså utse fem ledamöter och lantbruksombuden fem, medan Kungl. Maj:t skulle utse den elfte, vilken tillika skulle vara ordförande. Genom en dylik metod skulle åstadkommas en skälig avvägning mellan de enskildas och det allmännas intressen. Trygghet skulle å ena sidan skapas för att det allmänna erhöles behörig kontroll över användningen av de medel, som ställdes till sällskapens förfogande, och å andra sidan för att de enskilda jordbrukare, vilka äro beroende av statens stöd, finge sina synpunkter tillgodosedda.

Vid tillämpningen av den här skisserade metoden torde i hushållningssällskapens grundstadgar få föreskrivas, att hushållningssällskapens förvaltningsutskott skulle bestå av udda antal medlemmar och att i stadgarna därtill angäves det lägsta och det högsta antal medlemmar, varav ett utskott kunde bestå. Det förutsattes, att såväl val av lantbruksombud som valet av ledamöter i förvaltningsutskotten skulle utses genom proportionella val, där så äskas. I den mån landstingens åtagande att på angivet sätt välja representanter i sällskapens förvaltningsutskott kräver ändringar i gällande författningar eller tillkomsten av nya, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att vid framläggande av slutligt förslag till ordnande av hushållningssällskapens organisation även förelägga riksdagen förslag i detta hänseende. Som en följd av den här utvecklade tankegången skulle det allmännas inflytande på den direkta granskningen av sällskapens verksamhet ordnas efter enahanda grunder som på sällskapens ledningar. Det torde sålunda böra föreskrivas, att sällskapens räkenskaper och förvaltning skola granskas av tre revisorer, av vilka en utses av lantbruksombuden, en av landstinget och en av Kungl. Maj:t. I enahanda ordning skulle utses tre suppleanter.

Landstingens befattning med hushållningssällskapens verksamhet utöver de här angivna uppgifterna kunde begränsas till landstingens årliga handläggning av sällskapens verksamhets- och revisionsberättelser. Därvid förutsattes emellertid, att de synpunkter på verksamheten, som landstingen vid denna behandling finna påkallade, skola bringas till hushållningssällskapens kännedom för att av dessa beaktas i deras fortsatta verksamhet. Det torde även böra övervägas, om landstingen i egenskap av företrädare för de allmänna intressena böra kunna i förekommande fall föra sina synpunkter även till lantbruksstyrelsens eller Kungl. Maj:ts kännedom. Hushållningssällskapen skulle givetvis självklart ha samma möjlighet som nu att till landstingen göra framställningar om anslag eller eljest i frågor berörande sällskapens verksamhet, liksom landstingen skulle ha att på eget initiativ till behandling upptaga angelägenheter, där samverkan med hushållningssällskapen är påkallad eller lämplig. Vid den överarbetning av det nu föreliggande förslaget, som vi funnit erforderlig, bör givetvis beaktas även andra utvägar för att sammanknyta landstingens och hushållningssällskapens intressen.

Den ekonomiska utvecklingen under den närmaste framtiden kommer med stor sannolikhet att starkt ingripa på jordbrukets produktionsförhållanden. De s. k. konsumerande befolkningsgruppernas legitima önskan att få tillgång till billiga livsmedel och jordbrukarnas lika legitima önskan att få en skälig lön för sin möda komma att framtvinga en betydande rationalisering i jordbrukets produktionsprocess. Denna rationalisering kan näppe- ligen bli »rationell», icke få behövlig omfattning och lämplig inriktning eller bedrivas i önskvärd takt, därest staten icke ger den sitt stöd. Det synes oss ofrånkomligt, att vid fördelningen av statsunderstöd till de enskilda jordbrukslägenheternas förbättring företas en undersökning av dessa lägenheters odlingsbetingelser och totala behov av förbättringsåtgärder i olika riktningar, liksom om deras produktionsinriktning, avsättningsmöjligheter o. s. v. Departementschefen, som synes förutsätta att en dylik detaljundersökning av de olika jordbruken i framtiden kan bli erforderlig, tänker sig, att hushållningssällskapen i den av honom föreslagna formen skulle vara de lämpliga organen att inom varje län företaga dylika under- sökningar och meddela de statsbidrag, som för rationaliseringen visa sig behöfliga. För vår del kunna vi icke finna, att hushållningssällskapen i den av departementschefen föreslagna formen lämpa sig för dessa arbetsupp- gifter. Frågan om de organ, som skola handhava dessa rationaliseringsåtgärder, bör hållas öppen intill dess pågående eller beslutade utredningar på området hunnit slutföras. Då det gäller den planering, varom i detta sam- manhang är fråga, torde sakkunskap från betydligt vidsträcktare område få anlitas. Icke blott hushållningssällskapens förvaltningsutskott och länens egnahemsnämnder utan även lantmäteri-tjänstemän, skogsvårdsstyrelser, den tekniska jordbruksforskningen torde böra beredas inflytande på den avsedda planeringsverksamheten och jämväl representation i de länsorgan, vilka slutligen komma att handhava denna verksamhet.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle hushållningssällskapen — oaktat de fortfarande skulle vara enskilda föreningar med frivilligt medlemsskap — få avsevärt större befogenheter vid handhavandet av statsmedel än vad de för närvarande ha. Enligt nu gällande regler avgör riksdagen i sista hand, vilka belopp som skola ställas till förfogande för varje detaljändamål vid förbättring av jordbrukslägenheter. Hushållningssällskapsutredningen hade häremot föreslagit, att dessa särskilda rubriker skulle slopas och att samtliga låne- och bidragsformer skulle sammanföras till en fond, varur bi- drag skulle utlämnas till de särskilda ändamål hushållningssällskapen funne berättigade. Denna princip säger sig departementschefen (prop. sid. 26) ha funnit innebära betydande fördelar. Innan slutligt ställningstagande sker, torde dock — fortsätter departementschefen vidare — en närmare ut- redning rörande sammanförandet av ifrågavarande liksom andra anslag under nionde huvudtiteln böra äga rum. Längre fram i förslaget (prop. sid. 104 och ff.) synes emellertid departementschefen redan hava tagit ståndpunkt till den ifrågavarande principen. I detta avsnitt av propositio-

nen förordar han nämligen: »att hushållningssällskap för förmedling tilldelat belopp finge av sällskapet användas för ändamål av ifrågavarande slag, som sällskapet funne lämpligt». Departementschefen tillägger därefter: »Någon uppdelning av tilldelat belopp såsom nu sker på skilda ändamål skulle icke verkställas av lantbruksstyrelsen». Oss förefaller denna vidsträckta fullmakt åt hushållningssällskapen såsom ganska äventyrlig och i hög grad ägnad att betaga riksdagen dess möjlighet att i sista hand avgöra, till vilka ändamål den vill anvisa anslagsmedel. Frågan om sammanförande av de olika statsanslagen på detta område bör enligt vår mening i varje fall hållas öppen intill dess dels frågan om ett behörigt inflytande från det allmännas sida på sällskapens verksamhet blivit tillfredsställande löst, dels väckta förslag om riktlinjer för en vidsträcktare rationaliseringsaktion inom det svenska jordbruket hunnit bli behörigen prövade.

Genom egnahemsreformen av 1939 blevo egnahemsnämnderna utbrutna ur hushållningssällskapen och konstituerade som helt statliga organ. Vid genomförande av denna reform bibehölls emellertid i hushållningssällskapens händer åtskilliga arbetsuppgifter, vilka på grund av sin natur lämpligen bort överföras till egnahemsnämnderna. 1936 års egnahemsutredning hade för sin del föreslagit, att åtskilliga uppgifter, vilka hade sammanhang med utvidgning och förbättring av ofullständiga jordbruk, skulle tilldelas egnahemsnämnderna. Departementschefen anförde emellertid vid förslaget framläggande, att frågan om denna överflyttning borde anstå intill dess hushållningssällskapsutredningen slutfört sitt arbete och framlagt sitt förslag. Denna utredning mynnade emellertid på denna punkt ut i en hemställan, att den nuvarande gränsdragningen mellan hushållningssällskap och egnahemsnämnder borde upprätthållas. I sitt yttrande över hushållningssällskapsutredningen har egnahemsstyrelsen anfört, att skäl alltjämt föreläge för att tilldela egnahemsnämnderna de arbetsuppgifter, som avsåge utvidgning och förstärkning av ofullständiga jordbruk. Departementschefen har emellertid i den föreliggande propositionen föreslagit, att den nuvarande ordningen skulle i allt väsentligt bibehållas.

Med hänsyn till den byggnadsexpertis, som efterhand i allt större utsträckning knutits till egnahemsnämnderna, förefaller det ganska naturligt, om nämnderna i större utsträckning än nu tilldelades uppgifter, som sammanhänge med jordbrukets byggnadsfrågor, i den mån dessa skola lösas med stöd av statsmedel. Det kan icke vara rationellt, att en egnahemsnämnd skall handlägga ärenden, som angå bostadsbyggnader på en jordbrukslägenhet, medan hushållningssällskapet handlägger ärenden, som angå ladugårdsbyggnader på samma lägenhet. Med hänsyn härtill synes befogat att ytterligare överväga spörsmålet om gränsdragningen mellan hushållningssällskapen och andra anslagsgivande organ. Detta synes bliva så mycket mer påkallat, därest statsmakterna skulle besluta sig för att på ett mera planmässigt sätt än hittills medverka till de enskilda jordbrukens förbättring. Med hänvisning till det anförda måste vi avråda riksdagen från

att genom ett uttalande redan nu i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag binda sin prövningsrätt i fråga om den framtida gränsdragningen mellan hushållningssällskapen och övriga statsbidragsförmedlande organ.

Då vi sålunda kommit till den slutsatsen, att det nu framlagda förslaget icke bör accepteras utan en väsentlig överarbetning, finna vi det obehörligt att för närvarande i detaljfrågor ingå på en prövning av förslaget. Det synes oss sålunda icke lämpligt, att riksdagen nu tar någon ståndpunkt till de av Kungl. Maj:t föreslagna personalstaterna för hushållningssällskapen. De anställdas antal och löneställning bli under alla omständigheter beroende av de arbetsuppgifter, som man slutligen tilldelar sällskapen. I vissa hänseenden har departementschefen ställt personalfrågor på framtiden, i andra återigen har han redan nu tagit slutlig ståndpunkt och föreslår riksdagen att ge sin anslutning till denna ståndpunkt. Vissa av dessa förslag synas oss kunna diskuteras. Så har antalet jordbruksinstruktörer (förut vandringsrättare) i propositionen föreslagits till 102, medan hushållningssällskapsutredningen och lantbruksstyrelsen föreslagit 120. En förnyad prövning på denna liksom andra likartade punkter torde icke vara opåkallad. Oavsett dylika meningsskiljaktigheter synes det emellertid i varje fall angeläget, att riksdagen icke nu tar slutlig ståndpunkt till det blivande personalbehovet och därmed också till lönestaterna vid de olika hushållningssällskapen. Därest riksdagen beaktar våra i det föregående anförda synpunkter på hushållningssällskapens organisation och arbetsuppgifter, så torde därav föranledas, att hela det föreliggande förslaget underkastas en överarbetning, varvid även frågan om personalstyrkan vid de olika sällskapen liksom andra detaljspörsmål i sammanhanget komma under förnyad omprövning.

Med hänvisning till det anförda föreslå vi,

att riksdagen vid besvarandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 172 måtte i sitt yttrande ansluta sig till de i det föregående angivna riktlinjerna för hushållningssällskapens organisation och verksamhet.

Stockholm den 22 mars 1944.

<i>Rud. Anderberg.</i>	<i>Carl H. Dahlström.</i>	<i>Nils Olsson.</i>
<i>P. Granath.</i>	<i>Lage Svedberg.</i>	<i>Carl Eriksson.</i>
<i>Alfred Andersson.</i>	<i>Gustaf Karlsson.</i>	<i>Oscar E. Mattsson.</i>
<i>Sven V. Hansson.</i>	<i>K. F. Söderdahl.</i>	<i>Emil Näsström.</i>
<i>Einar Persson.</i>	<i>Emil Ahlkvist.</i>	<i>Karl H. Andersson.</i>
<i>Per Olofsson.</i>	<i>J. Hansson.</i>	<i>Ernst Hage.</i>
<i>Birger Andersson.</i>	<i>F. O. Ericson.</i>	<i>L. Franzon.</i>